

בבא בתרא קטו-א

עניין: גמירי דלא כלה שבטא – ברית שבטים

במדבר רבה טז, כב

מבניהם, (שמות לב י) ואעשה אתך לגוי גדול. פיון שראה משה כך, עמד במדה אחרת. [יד, יגיד] ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים וגו' ואמרו אל יושב הארץ הזאת. יאמרו שלא היה בו כח לזון אותם. אמר לו והלא ראו

שמות רבה מד, ט

על בני, ולא עוד אלא כשם שנשבעת לאבות וקימת עמהן ברית שנאמר (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב, כך אף לשבטים נשבעת וקימת עמהם ברית. ומנין שהקדוש ברוך הוא נשבע לשבטים שנאמר (חבקוק ג ט) שבעות מטות אמר סלה. ומנין שקיים הקדוש ברוך הוא עמהן ברית, שנאמר (ויקרא כו מה) וזכרתי להם ברית ראשנים, זו ברית השבטים. ולדברך הרי אתה מעמיד משבט לוי, שאני משבטו. מה יש לך לומר לשבט ראובן ולשבטים אחרים, אמר ר' יצחק אותה שעה לא היה יכול להשיבו, אמר הקדוש ברוך הוא יפה אמרת. מיד וינחם ה'. אמר לו האלהים אף הראשונות

דרשות חתם סופר ח"ב

פרשת נצבים-וילך תקפז

קיי"ל ס"פ יש נוחלין דלא כלה שיבטא דכתי' ואתם בני יעקב לא כליתם [ב"ב קט"ו:], וה"כ ל"ע איך נענל ומרגלים אמר הקב"ה ואלכלם ואלעשה אותך לגוי גדול משמע אפי' אי משום שצט לא יאחר חלילה חס א"י, ולי לא דבני יעקב לא כליתם היינו משנועם שנשבע הקב"ה כי הוהיל ה' לעשות אחתם לו לעם וקיי"ל שצט אי חיקרי קהל א"כ לא כלה שיבטא, אך ה' דשצט אי חיקרי קהל הוה סלכא מחודשת מקבלת תורה וליך חזל אי ליכא קבלת תורה כגון נענל ומרגלים שאמרו ניתנה ראש לא חיקרי שצט אי קהל רק כל ישראל ככללם וסני' נהשאר אי מכל ישראל וסינו ואלעשה אותך לגוי גדול — והנה מכוון בחידושינו

חידושי מרן רי"ז הלוי פרשת ויחי

ובזה נראה לבאר ג"כ הכתוב וזכר לאברהם ליצחק ולישראל אשר נשבעת להם כך ותדבר אלהם ארבה את זרעכם וגו' וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם וגו', אשר לכאורה אינו מובן, מאי ענין הבטחת הארץ לכאן, ומאי צורך להוסיף על השבועה של אברהם את זרעכם וגו' שהזכירה בתחלה בפסוק. אולם נראה, דהנה הקב"ה אמר למשה ואעשה אותך לגוי גדול, דהיינו שהברית הכרותה לאבות תתקיים ע"י זרעו של משה, וע"י הוא שהזכיר משה הכא בתפלתו שבועת והבטחת הארץ שהקב"ה הבטיח שהארץ תתחלק לשבטים, ואי אפשר שתתקיים השבועה ע"י זרעו של משה לבד. והנה במ"ד שם פרשה מ"ד כך אמר משה וכו' כשם שנשבעת לאבות וקימת עמהם ברית וכו' ולדברך הרי אתה מעמיד משבט לוי שאני משבטו מה יש לך לומר לשבט ראובן ולשבטים אחרים ע"כ, הרי מפורש שהזכיר משה בתפלתו הכא גם ברית השבטים, ועיין בספרי דברים פ"ח אשר נשבע ד' לאבותינו שאין ת"ל לאברהם ליצחק וליעקב וכו' א"כ מה ת"ל לאבותיכם אם לענין שבועת אבות כבר אמור אלא זו ברית השבטים שנאמר שבועות מטות אמר סלע ע"כ, [כ"ה בנוסחת הגר"א שם, וגם לפי הנוסחא הישנה דברי הספרי מתפרשים כן, עיין בז"ר שם], הרי מבואר מהספרי דברית השבטים נאמר גם זה שהארץ תתחלק להם, והיינו כמש"כ דבעיקר הבטחת הארץ נאמר שהארץ תתחלק לשבטים, וזהו שהזכיר משה בתפלתו גם הבטחת הארץ שא"א להשבועה להתקיים בלי שבטים. והנה ברמב"ם פ"א משמיטה ויובל ה"א כתב וז"ל

פחד יצחק אגרות וכתבים איגרת לט

דע לך כי עיקר נצחיות קיומה של כנסת ישראל אינו נובע אלא מהבטחת הארץ דוקא. ואלמלי היתה הבטחת הבנים באה בלי הבטחת הארץ, לא היה מוכרח מזה ה"נצח ישראל".

כי גם לישמעאל נתנה הבטחה של פריה ורביה ומכל מקום מכיון שלא היתה לו הבטחת ארץ, אין כאן ענין של נצח ישמעאל. דוק ותמצא.

רמב"ן פרשת שלח במדבר יד, יז

אבות נתפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפילה הזאת לאברהם ליצחק וליעקב כלל¹⁰⁴. והטעם, בעבור שהארץ ניתנה לאבות ומהם ירשה, והם מורדים באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם אשר האבות היו בוחרים בה מאד, והיאך יאמר "אשר נשבעת להם כך וגו' וכל הארץ הזאת אתן לזרעכם" (שמות לב יג) והם אומרים אי אפשר במתנה זו¹⁰⁵.